ДІВЧИНА

Розповзеться, розточиться пісня надвечір'я, заллється жайворонком у далечині, підхва-тить струни безмежної нудьги й летить, летить... Зачепиться згуками крил за зерно, пошумить, подзвоне й знову пливе по хвилях згуків. А зелені луки піднімуть головки своїх трав, ніби слухають.

Село. Далі хутір. Гордій найнявся ще з весни в хуторянського дядька. Молода жінка залишилася вдома, а він майнув на заробітки.

...Зразу вечір. Він лежить у клуні, на сіні. Дрімає. Ліниво пробирається в ухо пісня з вулиці. А руки мляво болять. Він цілий день косив... Лежить, заморився від праці, закриває очі. Дізчата крикливо виводять, розтягують кінці, пересновують пісню.

Різними голосами заснували вулицю, затягли калічно павутинням.

Гордієві сниться, ніби він перечіпається через дівчачі голоси й немає сили вибитися з павутиння, розвести руками. Ще якесь ме-рещиться багно, якісь вип'ячені кінці. Потім пішло, пішло...

— Чи сон, чи дим?

І Марина вплелася, моргає. Чи може то солома?

— Кляті баби — аж скрикнув Гордій. Прокинувся, потягся, виплював соломинку з рота і всміхнувся.

— Кат його знає! й присниться така нісенітниця!

Встав, одчинив двері, зазолотилася солома від місяця. Цвіркун пашить.

Вечір котиться без упину. По дворі носиться запах весняних пелюстків... Все лізе в голову, мчить навперейми, як каменем бухкотить.

На зустріч ішла Марина. Місяць світив і ніби об'їдав паркани, тини. Біліють босі ноги Маринині.

Гордій гордо став.

— А ти ж куди?

— Не до тебе, голубчику! Ні, — зареготалася. Ніс рівний загорілий одкинувся, а кінці губ заламалися ямками. Гордій дивиться, а серце радо б'ється, хоче кинутися ловити оті шкідливі ямки. А ямки розростаються, ширяться.

Схопив Марину.

А вона на нього зирнула.

— Е, голубчику, в тебе жінка є...

— Смієшся? Ну, ну — посварився пальцем. Увійшли в клуню.

Марина сіла.

— Чого ти не приходив на вулицю?.. Бач, приневолює ждати.

— Видумала! Жонатий, щоб парубки... та ти доведеш до ума.

Загарячилася солома. Було в клуні напівтемно.

Марина ляпнула по руках Гордія.

— А ти чолов'яга нічого, їй-бо не поганий!

— А ти?

Зареготалися... Цвіркун злякався, замовк... І від цього сміху ховалася вічна нудьга, роз-ставав біль, чи забувався.

Клуня стояла за садком, далеко від току.

Хутір крізь щілини оддалявся, а від поля пахло житами, весною.

їх тільки двоє: Гордій і Марина.

Горобці зверху, в дірках, спросоння заб'ють крильцями, засиплять на солому пилюги.

Балакає Гордій, обхопить Марину за стан, а вона крикне: зась! і враз обернулась, покотилась по сінові, він хотів за нею, а вона сердито крикнула:

— Не смій, а то втечу І

1 Гордій не рухався з місця* "Справді втече" — думав він. Через щілину проліз промінь місяця, впав на груди, сковзнув по руках.

— А що, Гордіє, як твоя жінка з кимне-будь так як ти?

Гордій загруз у соломі, голова тільки виткнулась. Він раніш про це не думав. А все ж таки відповів.

— Що? Нічого.

Він то думав не те... Щіпав сам себе за підборіддя.

Другі гони проходили. Нове все. Сміх закляк, замерз. А холод, а може й сум підносив спогади.

— Он, бач, Марино! Хто знав, що ти тут будеш?

— Ніхто? А батьки твої живі? Ти з Кате-ринославщини... А там зразу несолодко.

Гордій жалівся на роки; згадав подорож, голодних. Але на мент.

Марина підскочила, як кішка. Обвила його руками, а Гордій хитро брав соломинки й починав лоскотати.

Вона кидалася, сміялася.

Весело, дзвінко! Праця забулась. І життя посміхається.

Надворі поволі спадала темрява: падає, за деревом видно присмеркову хмару, а вище синюватий колір неба переходить у зелений і там далі зовсім чорніє. Зорі зникають і знову придушені сиплються в повітря.

За клунею поле і в день на ньому блакитніють волошки.

Йшов недавно Гордій по степах, місив босими ногами грязь, а чоботи ніс за спиною...

Зустрічав хрести, де розстрілювали німці...

... Тоді мріялось. А він туманився, оглядався й сварився: ^

— Стій, жінко, тільки не вбережи себе!

Жевріли жита. Хліб далі був кращий, повніший: схиляв колоски й де-не-де виліг.

Праворуч виднілися хутори... Ночував у дядьків. І одного вечора прийшов на цей хутір.

Стислося серце. Жінка поринула тоді в пам'яті.

Хотів найнятися 1, нарешті, з одним дядьком зійшовся, хоч дядько й казав:

— Та це так, одолженія зробити, а то б не найняв.

... і побачив Марину.

І кожного вечора, кожної ночі співали посмішки. Тільки з зорею стомлені заснули...

А вранці Гордій ішов косити віку і все згадував Марину.

— Клята дівчина! Чого морочить? Вдруге відразу засну.

Віка лягала покосами, заплутувалася коса в кучерях. Інколи мантачився жаль, закидавсь осторонь зеленим співом чи од віки, чи од молодого літа.

Гордій розмахувався й тяг вікові хвости. Широка ручка підстриглась... А піт котився; Гордій зачервонівсь, обшпарював розпашену шию.

Далеко в степу перегукувалися перепели...

А ввечері вернувся Гордій додому, як уже стемніло. Зустрів хазяїн, спитав:

— Гм, що? як воно береться? — а сам думав— "ото тобі й комнезам, вивчись робити!"

— Та нічого—відповів Гордій.—Віка добра дуже, так воно трохи важкувато.

Вечір такий, як і завжди, з тою ж синявою продертою зірками.

Гордій хотів сьогодні відразу заснути. Він урився в солому. Десь у соломі торохтів цвіркун.

А Марина не приходила, він повертався з боку на бік і думав, думав.

— Чого не йде?

І раптом вискочив із клуні. Назустріч ніхто не йшов.

Збоку стояли комори.

Він вийшов за ворота. На дубках сиділи дівчата з хлопцями.

Вони не співали. До Гордія доносився маленький гомін, солодко завмираючи в тиші.

Гордій підійшов, поздоровкався. Дівчата зачмикали. А між ними Марини не було.

Постояв, повагом обернувся й пішов назад У двір. Зверху Волосожар діямантово блестів. Небо спокійне.

Він задивився на небо, а думав про Марину. Під коморою сиділи червоноармійці; вогні від цигарок світились, як зірки.

— Що, товаришу, за робітника? —спитав один із них.

— Та... так... на строк.

І мовчки подивився в клуні Марини, довго повертався. Очі злипалися, і він заснув.

А Марина стояла з хазяйським сином. Вона трохи пригорнулася до його, на обличчі лягла тоненька смуга незадоволення.

— Ви, як панич... куди-ж-пак — нам... Я —що?

Павло, його так звали, прикусив губу, ба почув насмішку, і гостро промовив.

— Да, це то так, конешно, предложим,, що я панич, а хто ж твій Гордій?

— Та й Гордій — мужлай: такий муркет і слова не вміє вимовити... Так, Гордій, зате, хоть і сьогодні жінку покине й буде житк зо мною — запишеться... А ви дурите...

Вона одкинулась од нього, з ненавистю подивилася на товстий кирпатий ніс, зморщилася:

"Ху, який противний і дав чорт вродиться багачем*.

Заворушився у вербах вітер, перегнав по землі легенький холод І потім зник.

Вони стояли біля тину... А далі йшло поле, там замерла річка, вигонила шепотінням очерету диких качок.

— А що? ти хочеш заміж виходити... То таке... Свекруха...

— А-а. Нічого я не хочу, якби хтіла, то й вийшла... Тікайте — вона відіпхнула Павла рукою.

— Мариночко...— ніби ласкаво промовив Павло.

— Не чіпайте... Гордій за вас кращий.

— Гордій? хахол миршавий, отой, що й обернутись не вміє... Ха-ха...

Він засміявся зле, наче хотів сказати щось про себе...

— Та того Гордія... я скажу батькові — і в два щота... ваших нет. Отак то... Ми можем... Можна й так, покликати І на, мов, Гордієчку, тобі твоє, да...

Марина спалахнула.

— Ні, ви так не зробите... Тепер то ви куці... Це, брате, було.

— А так, конешно... то ж воно й ти не від тих грошей.

Він пішов, вимовивши з погрозою останні слова.

Хутір сірів. Дахи розкидалися нерівно. Галки, що раніше піднімалися зграями й трусили пов'яле листя, тепер заснули кучами й здалеку чи крапками, чи чорними шапками сиділи на вербах.

Марина засмутніла.

— И-и, чорт...

Тільки поволі струшували колоски росиг нахилялися остючками один од одного, наче кланялися.

І така тиха, і така мила вечірня пісня!

Стежки ті малесенькі, що по обніжках, маленькими гадючками полізли по полю, чогось злякалися і не видно їх за колосистим хлібом.

Вона хутенько пішла до Гордія. Він сонний почув, що щось тепле його зігріло. Прокинувся й побачив Марину.

— Ти того не приходила? Я думав, що-

ЗІ

тебе вже не буде... Думав, може до хазяйського... Ох, тоді б?

— О, Гордіечку, таке й видумав, хіба б ■я пішла до нього...

Гордій притулився до неї грубо, ніби прорізав її цівками очей. Вона покірно подивилася на нього.

— Ех, Гордію! Ти хочеш, щоб тобі було гарно і там і тут... Знаєш, за двома зайцями як женешся, що виходить? Ти хитрий, а погано буде, як сам себе обдуриш.

— Чудна!—і більш нічого не вимовив. Пахло жіноче тіло, загарами вітряними

лробіралося.

— Так то! — сумно зідхнула.

Гордій дивився на лати, на шматки неба. А в Марини очі горіли, як дві блискучі жаринки, тільки посміхалися з нього. Гордій дивувався.

— Чи вона мене чим обпоїла? Жінку вдома локинув.

Місяць, зірки шупальцями захолоджують солому, грають живорадісні пісні й тікають із зорею в поле, а потім з поля витягують свої щупальці, як петрик.

В клуні свіже сіно, є й торішнє. Почува-

ється рівне дихання Маринине, підіймаються

груди.

Задивився Гордій, накрив рядном, обпоївся лоскочучим духом і заснув.

Однако підвищується стріха й моргають, перекликаються горобці.

Настали жнива. Важка спека.

Снопи порозкидалися, гріються. Гордій іде вперед.

Жито зомліває, падає... За ним Марина

в'яже.

Постаті косарів розгулюються: з одного кінця на другий кидаються розмахи. Шер-шить жито та деренчить перій.

Лан понад шляхом.

Марина чорними очима вбирає спеку й вони переливаються блеском. Хустка збилася на потилицю, а шия рівна, з маленьким бугри-ком, купається в повітрі.

Гордій непомітно, коли мантачить косу, подивиться, засміється...

До них під'їхав вершник і попрохав води.

Марина радісно крикнула — є, ось вона! — і піднесла йому кухоль — той напився.

Вражливий — 2.

33

— А ти дівчинко, так собі, я вже й влюбився.

— Невже?

Сніп випав, колоски розкидалися по стерні... Гордій подивився з-під лоба.

— Не одставай! — гукнув він — ач, уже лащиться.

Йому зробилося досадно. Важко деренчала коса, іноді залазила в землю своїм гострим кінцем.

— Чорти й принесуть, — бурмотів Гордій. А коли докосили й поклали в полукіпки,

він одійшов осторонь, сердито збив косу й прив'язав її до кісся. Потім сам пішов на хутір. Марина сміялася.

Полукіпки, ніби стояли в очіпках. А стерня однобарвна, золота розійшлася по лану. На других нивах шумів ще нескошений хліб.

Марина йшла позаді, чогось весело співала.

— Чого ти тікаєш од мене?.. Так я найду ж не такого, як ти.

Полукіпки настовбурчились, а хутір завився перед очима в зелені кучері; перед ним залягли бурти, і тому видно було самі дахи.

Марина догнала Гордія.

— Ну й дурень же з тебе, й подратувати не можна. То я так.

— Та так, — призирливо протяг він, — і з хазяйським так, і з усіма так, і зо мною так...

— А як же?..

— Сатана... як сучка, до кожного лащиться...

— На те я дівчина.

— А як жінкою будеш?..

— Твоєю. Так твоєю я не буду...

— Побачимо...— і він хутко йшов уперед. По його твердому обличчі йшли маленькі струмочки поту.

— А хазяйського зажену на той світ... Він думає, що не зумію... То побачимо.

Марина уважно слухала й лице її ставало серйозне.

— Якби не такий... Ти ось сам здох би з голоду, як би не найняли... А двох жінок мати — не твоїй кишені...

— А ти хочеш за такого, щоб кишеня була.

— Нічого я не хочу.

Гордій скрипнув зубами, схопив її за руку.

— Ти...

— Одв'яжись... Дивись — що я тобі таке? Осінь.

Плелося плямами, падало на душу осіннє павутиння.

1 осінь, ніби очі душі, що одкриваються то песливі, а то холодні. Осінь закутує небо павутинням, переплітає. Біля хутора вдень борються вітряки з вітром: дощаті, полатані крила млинків мотаються, як перед смертю. Чорні тіні пробігають по-землі й крізь про-ріхи показують зелені плями; високо підлітають, і одмірвши крок, падають униз. Млини, як опеньки порозкидалися... Коли вітру немає, то вони виставляють широкі руки й стоять, ніби зайці.

Гордій прохав Марину.

— Маринко, давай запишемося!

— Туди к чорту, одна, мабуть, здихає з голоду, так ти й мене так... Е, ні, не на таку наскочив.

— Може тому віриш, — він показав рукою на хату, — так той злиднів таких не візьме.

— І не треба...

Літо минуло. З поля позвозили снопи і поскладали у великі, високі стіжки. Згущувалися повесняні мокрі трави, збивалися, як ковтун. Становилося жовто.

— Ти знаєш, вже скоро й додому. Гордій думав про жінку.

— Ну, як тепер вернутися до жінки?.. Вона ж знає. А — баба й кінець... Всі баби...— сплюнув.

Марина крутнула головою.

На току стіжки куріли свіжим сіном; зверху на них лежали палиці... Відкілясь чувся післяжнивний сміх, плескіт річки.

— Марино! — глухо сказав Гордій, сховав очі за густими бровами, — оце я думав. Спав, возив сіно і все думав... як ти не запишешся — рішу.

Марина захолонула, в очах перескочили жахливі вогники. Гордій міцно зціпив Ма-ринину руку, нахилився.

— Так, чуєш?., жінку відбила, тепер записуйся.

— Пусти... запишемося... який ти страшний,— нехай тобі пек.— По її тілі пролізли холодні плями, вона здригнула.

Це було на току, де виростає, чуючи зиму, жито, Довге й тонке, і де під ногами толочилася полова.

Сірі стіжки куріли. По степу носилося листя, і його, мабуть, десь їли, як і курай.

Не рипіли перевесла, не гули машини. Вівці йшли з стерні отарою, збивали пилюгу, а чабан лякав їх батогом.

Марина обминала Павла, не хотіла йти й до Гордія. Але ввечорі Гордій ЇЇ зустрів біля клуні, він стиснув її руки і, ніби не чуючи сам себе, питав:

— Ти запишешся після строку?

— Пусти... запишусь.

Він не помічав, як холодніла Марина і як довго шукала спокою.

— А я зразу хочу, зразу, — насупившись промовив Гордій.

— Гордієчку... в тебе жінка ,€... в тебе ж грошей немає.

А він не слухав її:

— Сьогодні... Ти водиш: літо пройшло! Нічого не хочу знати.

— А як я не хочу...

— Ти не хочеш?! — очі йому зробилися страшні, сам він дужче й дужче давив Марині руки.

— Та ні... то так!.. Тьху на тебе! який нетерплячий, запишемося після строку.

Після цього пройшло декілька днів... Почали йти дощі... Гордій ходив сумний. Одного разу зустрів Павла, той сміявся.

— Що ж Гордіечку... сам не з'їв і другому не дав.

Гордій останні дні не бачив Марини, а насмішки хазяйського, ніби не чув.

Він думав: — вона ж казала, що буде жити зо мною.

Але все ж таки пішов шукати Марину, її ніде не було... Тоді він увечері підійшов до хазяїна й спитав між іншим:

— Де Марина?

Хазяйський син стояв біля вікна.

—Я ж тобі казав... Згадав ти пізненько,— промовив він, — вчора пішла ще вранці додому... Роботи, значить, немає... а їй залишилося два дні. По хліб може батько приїде.

Скривився Гордій, пішов у клуню.

— Одурила! А жінка?..

У клуні було тихо, тільки в кутку пищали мишенята.

А біля клуні стояли явори, листки пообсипались, і вони були холодні й голі.